

Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság ajánlása a szociális munka kutatásának témaköreire

A Szociális Munka Albizottság (SZMA) 2017-ben megfogalmazott munkaterve alapján készült el az alábbi ajánlás, amelyben a szociális munka kutatására tett szakértői javaslatokat összegezzük.

Az ajánlás célja, hogy felhívja a szakterületen tevékenykedő kutatók figyelmét azokra a témakörökre, melyekkel érdemes kiemelten foglalkozniuk, továbbá, hogy orientálja a kezdő szakembereket (tudományos diákköri tevékenység, tehetséggondozói program, doktori iskolák hallgatói) ezekre a kutatási területekre. A tematizálásnál alapul vettük az albizottság küldetésnyilatkozatában foglaltakat.

„A szociális munka kutatásának két fő sajátossága a praxisra irányultság, illetve az inter-/multidiszciplináris jelleg.

A praxisorientáltság abból fakad, hogy a szociális munka lényege az intervenció, mely változásokat kíván indukálni a világban, és a szociális munka kutatása végső soron ennek a praxisnak a feltételeivel foglalkozik. A praxisorientáltság egyaránt megtestesülhet inkább teoretikus, illetve inkább gyakorlatorientált kutatásokban.

A szociális munka kutatásában központi szerepet töltenek be a társadalomtudományi megközelítések. A szociális munka alapvető kérdései – a társadalmi változások, fejlődés, egyenlőtlenségek, összetartozás, az empowerment stb. – mind olyan kérdések, amelyek szükségképpen társadalomelméleti megközelítéseket igényelnek.

Az inter-/multidiszciplináris jelleg gyökerei viszont onnan erednek, hogy a szociális munka a társadalmi problémák széles körével foglalkozik, melyek komplex vizsgálatához többféle tudomány nézőpontja szükséges. A szakirodalom tanúsága szerint különösen a szociológia, az orvostudomány, a pszichológia, a közgazdaságtan, a menedzsment, a pedagógia, a jog- és az igazgatástudomány, a szolgáltatástudomány, a politológia, a filozófia, az etika stb. szempontjai jelennek meg gyakran a szociális munka kutatása során.

A szociális munka kutatási tevékenységek tárgya:

- *A szociális szakma közpolitikai hátterének, azaz mindenki jóllétének gyarapításáról szóló, továbbá a globalizációs hatásoknak, a társadalmi igazságosságnak, az emberi jogoknak, a közös felelősségvállalásnak a társadalmi, gazdasági és a környezeti dimenziókkal összefüggésben történő vizsgálata*
- *Az emberek – és különösen a kiszolgáltatott helyzetben és szegénységben lévő emberek, csoportok – szükségleteinek és erőforrásainak, életük szűkebb-tágabb társadalmi környezetük változásainak kontextusában történő vizsgálata*
- *A különböző szociálismunka-elméletek, ideológiák, modellek (medikális, tényalapú, reflektív, kritikai, emancipatórikus, radikális, konstruktív stb.), képzések vizsgálata és továbbfejlesztése*
- *Az élet kihívásainak leküzdésében az embereket támogató szociálismunka-gyakorlat, -szolgáltatások, szervezetrendszerek, különös tekintettel az egyénekre, családjaikra, csoportjaikra és közösségeikre fókuszáló interakciók, programok, ezek hatékonyságának, minőségének és etikai vonatkozásainak vizsgálata*

- *A szociális munka sajátos kutatási módszereinek (kvantitatív és kvalitatív, költséghatékonyság, kockázatelemzés stb.) fejlesztése stb. ...”*

A bemutatásra kerülő témaköröket az elnökség kérésére az SZMA tagjai állították össze. Mivel a tagság a szélesen vett szociális szakma képviselőiből áll, az általuk felsorolt szakterületek, kutatási témák igen sokrétűek. A könnyebb és logikusabb áttekinthetőség kedvéért **igyekeztünk rendszerezni az ajánlott témákat, melyek között éppúgy megtalálhatók a szociális munka elméletével és gyakorlatával, a szociálismunkás-képzés kihívásaival foglalkozó javaslatok, mint a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatásokat nyújtó, feladatokat ellátó intézményekben dolgozó gyakorló szakembereket foglalkoztató témák, módszertani kérdések.** Külön témablokk körvonalazódott azon kérdések kutatására is, hogy vajon milyen új típusú kihívásokkal kell a szociális szakmának szembenézni, illetve lépést tartani.

A javaslatok alapján öt témacsoportot alakítottunk ki, melyek a témák széles tárházával foglalkoznak és viszonylag eklektikus jellegűek. Természetesen a kutatási témák tovább bővíthetők és strukturálhatók.

I. A szociális munka mint professzió

- A szociális munka elmélete:
 - tudások és kompetenciák rendszerezése;
 - elméleti modellek (pszichoszociális, problémamegoldó/kezelő, krízisellátási, személyközpontú, ökológiai-rendszerszemléleti, reflektív, bizonyítékalapú, elnyomásellenes, konstruktív stb.) alkalmazhatósága, hatékonysága a gyakorlatban, modellalkotási kísérletek;
 - a terápiás, fenntartói, emancipatórikus szemléletek a szociális munkában;
 - a menedzserizmus hatása;
 - a szociális munka mint emberjogi szakma;
 - a szociális munka viszonya a társtudományokkal és -szakmákkal (társadalom- és szociálpolitika, politológia, jogtudomány, közgazdaságtan, orvoslás és ápolás, közösségfejlesztés, pedagógia, ifjúsági munka, iskolai és egészségügyi szociális munka stb.);
 - interdiszciplinaritás, interprofesszionalitás és a szociális munka.
- A szociális munka gyakorlata:
 - a szakmai fogalomrendszer alakulása, változásai;
 - a bizonyítékalapúság és a praxis;
 - az intervenciók típusai, modelljei: változásmenedzselés, partnerség, együttműködés (szociális munkás – szolgáltatást igénybe vevők, szociális munkás – szociális munkás, szociális munkás – más szakmák képviselői között) és kontroll, a manipuláció, hatalom, agresszió következményei stb.;
 - a szolgáltatásokat igénybe vevők képessé, megküzdővé, relizienssé tétele, empowerment stb.;

- a szociális munka folyamatában alkalmazott munkaformák hatékonysága;
- tanácsadás, prevenciók, proaktivitás, konfliktuskezelés, mediálás, resztoratív technikák.
- A szociális munka kultúrájának változásai/változatai.
- A szociális munkás szakmai személyisége, szerepeinek változásai, szaktudása és kompetenciái.
- A szakmáról alkotott ítéletek, meggyőződések, vélekedések, szakmai identitások.
- Az etikai dilemmák kérdése, azok feloldásai gyakorlatban.
- A szupervízió a szociális munkában, hazai és nemzetközi gyakorlata.

II. Szociális munka – képzés

- A szociális szolgáltatások szükségletei és a képzés viszonyrendszere, a képzés és szakmai valóság azonosságai, különbözőségei.
- Az egyes képzési szintek és formák hatékonysága.
- A különböző szintű, formájú képzések tartalmi kérdései.
- A képzési folyamatok, különös tekintettel a tanárok és diákok, a diákok egymás közötti és a tanárok egymás közötti együttműködésének metszeteiben.

A képzésmetodikai kultúra változásai és fejlődése, fejlesztése, különös tekintettel a korszerű tanulásirányítási módszerek, eszközök, keretek alkalmazásával (saját élményű – tapasztalati, reflektív, dialogikus, transzformatív, konstruktív stb. tanulás).

III. Új kihívások – A szociális munka helye és szerepe a XXI. században

- A szociális munka szerepe az igazságos és fair társadalom globális, európai, nemzeti, helyi civilizációs koncepcióinak közvetítésében.
- Mozgásban a világ: migráció, belső és nemzetközi munkavállalási és tanulási mobilitás és szociális munka.
- A szociális munka mint humán fejlesztő foglalkozás tudományossága, természete az EFOP programokban.
- Aktív idősödés: AAI (Active Ageing Index) hazai adaptálása.

IV. A szociális szolgáltatások és a gyermekvédelem társadalmi háttérváltozói és módszertana

- Lakhatási kitagolási folyamat.
- Nevelőszülők működésének kérdései (támogatás, minőség, eredményesség stb.).
- Egyéni kapcsolathálózatok a hátrányos helyzetű (telepi környezetben, ill. szakellátásban élő) gyermekek körében és a társadalmi integráció kérdése.
- Módszertan:

- gyermekjólétben, -védelemben dolgozók által alkalmazott módszerek;
 - egyes ellátási területeken alkalmazott eszközök, módszerek elérhetősége, problémái;
 - szociálismunka-módszerek alkalmazásának vizsgálata: mit, kinél, hogyan, milyen eredménnyel;
 - az egyéni kapcsolathálózat mérésének fontossága, annak eredményeinek beépítése a segítő folyamatokba (pl. családsegítő munkába) – kvázi új „állapotfelmérő” eszköz fejlesztése a hagyományos ecomap és genogram módszereken kívül.
- Társadalmi távolság, empátia a gyermekjóléti szolgáltatásokban, illetve a közvetlen segítségnyújtás módszertanában.
 - A gyermekjóléti szolgálatok és központok működésének vizsgálata (pl. az esetmenedzser szerepe).

V. Szociális munka – kutatásfejlesztés

- A szociális munka kutatásának sajátos kultúrája, metodikája, különös tekintettel a kvalitatív, a kevert kutatási módszerekre, az akció- és értékelő kutatásokra stb., ezek fejlesztése, kapcsolatok a szociológiai, pszichológiai és az egészségügyben alkalmazott kutatásokkal és módszerekkel.
- A szakmai praxis – kutatás – képzés komplex egységbe/rendszerbe szervezésének kísérletei, modelljei.

A beérkezett javaslatokat szerkesztette: Budai István, Huszti Éva és Hüse Lajos